

ПАМ'ЯТІ НАШИХ ВЧИТЕЛІВ

5 березня 2012 р. наше географічне товариство зазнало втрати: пішла з життя видатна особистість, Географ, Картограф, голова редакційної колегії цього збірника, наш Учитель – Віктор Олексійович Шевченко. Його пам'яті присвячуємо ці рядки.

ШЕВЧЕНКО Віктор Олексійович

(19 вересня 1949 р., м. Київ – 5 березня 2012 р. м. Київ, похований на Байковому кладовищі) – доктор географічних наук (з 1997 р.), професор кафедри геодезії і картографії та завідувач науково-дослідної лабораторії картографії та геоінформатики географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, географ-картограф, Член експертної Ради з географічних наук ВАКу України (1999-2004), член спеціалізованої вченої ради Д.26.001.07 з захисту дисертацій при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (з 1998 р.; з 2001 р. – заступник голови, з 2006 р. – голова цієї спецради); член спеціалізованої вченої ради К 26.001.40 з захисту дисертацій Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (з 2004 р.). З 1999 р. В.О. Шевченко – член Комісії з теоретичної картографії Міжнародної картографічної асоціації (ІСА); засновник та голова редколегії збірника наукових праць "Картографія та вища школа" (з 1996–2010 рр., з 2011 р. збірник виходить під назвою "Часопис картографії"); член редколегій ще дев'яти періодичних фахових наукових видань.

В. О. Шевченко закінчив кафедру геодезії і картографії Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка у 1975 році.

У 1975–1995 рр. працював на різних посадах в Інституті географії НАН України, там же навчався в заочній аспірантурі (1979–1983 рр.). Кандидатську дисертацію за темою "Системное картографирование онкологической заболеваемости населения (на примере Украинской ССР)" захистив у 1983 р. під науковим керівництвом проф. А. П. Золовського.

В Інституті географії він працював у напрямках медико-географічного та комплексного атласного картографування: розробив і склав Атлас злویкісних пухлин серед населення України (1986); уклав окремі карти Атласу Донецької області (1982), Атласу захворюваності злویкісними пухлинами населення окремих країн-членів РЕВ (1983); Атласу туриста Українських Карпат (1987); Атласу Чернігівської області (1991). Співавтор стінних навчальних карт для середньої школи: "Україна. Рослинний та тваринний світ" (1995) та "Україна. Лісопромисловий комплекс" (1996). Брав участь у розробці територіальних комплексних схем охорони природи Донецької області (1986 – 1988), міста Запоріжжя (1989 – 1991). Працював у колективі авторів з розроблення концепції ризику зараження населення окремими інфекціями, що набуло втілення в атласі "Риск зараження населення сибірської язвою, столбняком, аскаридозом, туляремією, лептоспірозом в УССР", керівник – проф. К. М. Синяк, Київська Медична Академія післядипломної освіти. Атлас випущено у 25 томах (за кількістю областей України) у 1989 році. Брав участь у підготовці національних доповідей про стан природного навколишнього середовища в Україні в 1992 та 1994 роках.

У 1989 р. за власною методикою вирахував точку географічного центру України (селище Добровеличківка Кіровоградської області), де у 1991 р. встановлено пам'ятний знак, який поновлено у серпні 2002 р.

Нагороджений срібною медаллю Виставки досягнень народного господарства (Москва) у 1991 р., відзнакою географічного товариства СРСР "За видаючіся труди в області географических наук", медаллю імені П.П. Семенова-Тян-Шанського Міжнародної Академії дитячо-юнацького туризму та краєзнавства. Почесний Громадянин смт. Добровеличківка Кіровоградської області, відмінник освіти України.

Періодично працював у складі польових експедицій (Українській геоморфологічній та ландшафтній). З часу заснування (серпень 1992 р.) і до серпня 1995 р. – співробітник Міжвідомчого Антарктичного Комітету.

Одночасно з науковою роботою викладав географічні дисципліни у: Державному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова (1983-1986 рр.); Ніжинському педагогічному університеті ім. М. Гоголя (1987-1992 рр.); Київському військовому гуманітарному інституті (1994-1996 рр.); Національному університеті "Києво-Могилянська Академія" (1998- 2001 рр.).

У Київському університеті з 1995 року завідував науково-дослідною

лабораторією геодезії, картографії та фотограмметрії географічного факультету. З 1998 року працював професором за сумісництвом. Докторська дисертація "Теоретико-методичні основи медико-географічного аналізу території України" успішно захищена в 1997.

У 1993 році обраний членом-кореспондентом Української екологічної академії, у 2000 році академіком Міжнародної московської академії дитячо-юнацького туризму та краєзнавства.

Нагороджений Золотою медаллю Виставки досягнень народного господарства СРСР за розробку концепції ризику зараження населення окремими інфекціями, що набуло втілення в атласі 1991 року. Диплом Географічного товариства СРСР "За видатні праці в галузі географічних наук" (1991), відзнакою "Золотий компас" Московської міжнародної академії дитячо-юнацького туризму та краєзнавства (2004), "Відмінник вищої освіти" 2008 року.

Основні напрями наукової діяльності – теорія та практика картографування, медична географія, історія картографії, картосеміотика.

Підготував вісім кандидатів та двох докторів наук.

Автор понад 410 наукових праць, у тому числі 13 монографій, 9 навчальних і навчально-методичних посібників, 1 підручника, серед яких 39 – окремо видані (книжки, брошури, атласи, карти), зокрема:

- Медико-географическое картографирование территории Украины, 1994;
- Україна. Рослинний та тваринний світ (карта стінна для середньої школи), 1995;
- Загальна медична географія світу. – К., 1998 (у співавторстві);
- Київ як екологічна система: природа-людина-виробництво-екологія, 2001 (у співавторстві);
- Тричі перший (видатний мореплавець та географ Юрій Лисянський), 2003;
- Доісторичні карти України, 2004 (у співавторстві з А. Володченко);
- Геоінформаційні основи еколого-географічного картографування, 2005 (у співавторстві);
- Таємниці карти Пірі Рейса, 2005 (у співавторстві);
- Центризм та центричність в географії, 2006;
- Дивосвіт геозображень, 2007;
- Картографічна інтерпретація деяких особливостей м. Києва, 2007 (у співавторстві).

Цей короткий виклад біографії не може передати значення Віктора Олексійовича для кожного з нас. Далі наведено спогади його учнів, колег і тих, хто добре знав Віктора Олексійовича Шевченка.

Любченко В.Є.,

канд. геогр. наук, головний редактор ДП "ДФФ"

Життя інколи дарує приємні зустрічі та знайомить з людьми, з якими приємно не тільки вирішувати якість життєві проблеми, а й просто поговорити, обмінятися думками, ідеями, мріями, зарядитись позитивом, що в наш час так необхідно кожному. Для мене особисто однією з таких зустрічей, що згодом переросла в щире дружбу, було знайомство з київським географом-картографом Віктором Шевченком.

Не можна сказати, що перша зустріч була якась яскрава, чи щось особливим запам'яталась. Все сталося само собою. Знаю напевне, що початком знайомства були мої звітні поїздки у Київ, коли навчався в аспірантурі в 1989–1992 рр. тоді ще в Секторі географії Інституту геофізики АН України. Після звіту у відділі картографії вислуховував зауваження, критику та побажання. Колектив відділу, серед яких були знайомі по університету та ті, що працювали раніше на вінницькій картографічній фабриці, був доброзичливим та привітним. Запам'ятався і Віктор Олексійович своїм спокійним характером а також добрим відношенням до мене, молодого аспіранта.

Після закінчення аспірантури, коли власне уже не було інших причин для спілкування, ми телефонували один одному, а коли я був у відрядженнях в Києві – зустрічались. З часом темами наших розмов стали не тільки мої скромні наукові напрацювання, а й повсякденні життєві моменти картографічного буття. Не дивлячись на значну різницю у віці, ми спілкувались з Віктором Олексійовичем як давні друзі. Кріпила цю дружбу, в першу чергу, доброзичлива, інтелігентна вдача Шевченка, приязний, спокійний тон у розмовах, його внутрішня життєва впевненість у своїх діях та готовність втішити словом і допомогти ділом.

Мені мабуть в більшій мірі потрібне було наше спілкування, тому що відверті розмови не тільки про картографію, а й про звичайні життєві питання були для мене не тільки цікавими, але й необхідними. Віктор Олексійович був цікавим співрозмовником, оскільки коло його інтересів не обмежувалось безпосередньою роботою керівника наукового підрозділу університету. Проте цементуючим з'єднанням спільних інтересів завжди залишалася картографія.

Скріплювали нашу дружбу і конкретні справи. З мого боку це була підтримка у справі карто- та книговидання. Я із задоволенням використовував нагоду застосувати свої знання та можливості й допомогти Віктору Олексійовичу у вирішенні цих питань. Так на Вінницькій картографічній фабриці були видані книги "Таємниці карти Пірі Реса" (2005 р.), "Видатний український картограф. До 100-річчя від дня народження А.С. Харченка" (2008 р.), університетські щорічники наукових праць з картографії та ряд

інших видань.

На жаль Віктор Олексійович всього декілька тижнів не дожив до видання своєї чергової книги, в якій розкривається ще одна грань його творчої особистості – віршування. Сподіваюсь, що це видання з теплотою та інтересом сприймуть не тільки рідні та знайомі автора, а й картографи, з якими навчався та працював Віктор Олексійович.

Нажаль 5 березня 2012 р. Віктора Олексійовича Шевченка не стало серед нас. Непоправна втрата товариша, наставника, вчителя, вченого, професіонала в області географічної-картографії, не вомногого популяризатора картографії, творчої особистості великим тягарем глибокого смутку лягає на серце. Не полишає відчуття, що непоправність цієї втрати ми відчуємо тільки згодом.

Шановна редакційна колегія, прийміть щирі співчуття, сподіваюсь, що відповідальність за підготовку щорічних університетських видань картографічних праць передадуться його колегам, які не полишать справу, за яку так щиро турбувався Віктор Олексійович Шевченко.

Скавронський П. С.,
вчитель географії загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11
м. Бердичева Житомирської області,
науковий кореспондент лабораторії географічної та економічної
освіти Інституту педагогіки НАН України,
почесний краєзнавець України

СПОГАДИ ПРО ХОРОШУ ЛЮДИНУ, ВЧЕНОГО, НАШОГО СУЧАСНИКА В.О. ШЕВЧЕНКА

Перше наше знайомство з Віктором Олексійовичем Шевченком відбулось в травні 1999 року під час проведення в м. Бердичеві Міжнародної науково-краєзнавчої конференції "Бердичівська земля в контексті історії України", присвяченої 200-річчю від дня народження видатного французького письменника Оноре де Бальзака. Молодий тоді ще доктор географічних, молодий професор, Віктор Олексійович виділявся винятковою здатністю входити в контакт з новими людьми, був дуже цікавим, доволі ерудованим співбесідником, не чванився і досить скромно ставився як до свого наукового ступеня, так і до вченого звання. Ці риси своєї вдачі він проніс до кінця свого життя...

Тоді, на конференції в Бердичеві, В. О. Шевченко у своєму виступі висловив ідею створення картографічних посібників з географії адміністративних районів взагалі і з географії Бердичівського району та міста

Бердичева зокрема. Він пропонував Бердичівським краєзнавцям вперше в Україні розробити концепцію такого посібника, науково обґрунтувати та скласти нові типи карт освітньо-краєзнавчого спрямування, інтенсивно вивчити територію району та міста і суміжні території в плані природи, економіки, сільського господарства, історії тощо, згуртувати для цього колектив краєзнавців різних напрямів, залучити до наукової і краєзнавчої роботи учнів та студентів і т.п. Багато з запропонованих ним ідей (на жаль на сьогодні ще не всі), згодом втілювались в життя: навіть учні проводили наукові дослідження під керівництвом учителів і брали участь в міських, обласних та республіканських конкурсах наукових робіт в Малій академії наук, а згодом окремі з них навіть ставали студентами географічного факультету. І учні, і, звичайно, вчителі публікували результати своїх досліджень в наукових збірниках науково-краєзнавчих конференцій, які проводились щорічно на Житомирщині Житомирським науково-краєзнавчим товариством дослідників Волині, яке відновив і багато років очолював доктор географічних наук, завідувач кафедрою природничих дисциплін Житомирського обласного товариства дослідників Волині М.Ю. Костриця. Брав активну особисту участь у проведенні більшості таких конференцій, виступав на них з своїми доповідями, і сам автор ідеї – Віктор Олексійович Шевченко.

Працюючи завідувачем науково-дослідної лабораторії картографії та геоінформатики географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (з 1995 р.), Віктор Олексійович був і постійним учасником Міжнародних науково-методичних семінарів "Сучасні проблеми безперервної географічної освіти і картографії", які щороку у вересні проводились на базі кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Його цікаві виступи слухали завжди з задоволенням та користю для себе всі учасники семінару. А в перервах між засіданнями та під час численних екскурсій, так як і під час проведення науково-краєзнавчих конференцій на Житомирщині, він любив спілкуватись, як з науковцями, так і з простими учителями географії. Його цікавив процес навчання географії в школі, забезпечення школи картографічними матеріалами, їх якість, володіння вчителями методикою використання як традиційних географічних карт і атласів, так і сучасних електронних засобів.

В.О. Шевченко періодично працював у складі Українських геоморфологічної та ландшафтної польових експедицій. Він був в певний час співробітником Міжвідомчого Антарктичного Комітету (1992-1995 рр.), викладав географічні дисципліни у Державному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова (1983-1986 рр.), Ніжинському педагогічному університеті ім. М. Гоголя (1987-1992 рр.), Київському військовому гуманітарному інституті (1994-1996 рр.), Національному університеті

"Києво-Могилянська Академія" (1998-2001 рр.). Брав участь у розробці територіальних комплексних схем охорони природи Донецької області (1986-1988 рр.) та м. Запоріжжя (1989-1991 рр.). Працював у колективі авторів з розробки концепції ризику зараження населення окремими інфекціями (керівник – професор К.М. Синяк, Київська Медична Академія післядипломної освіти).

Науковець у 1989 р. за власною методикою вираховував точку географічного центру України (селище Добровеличківка Кіровоградської області), де у 1991 р. встановлено пам'ятний знак, який був поновлений у серпні 2002 р. Рішенням селищної ради народних депутатів селища міського типу Добровеличківка Кіровоградської області був обраний Почесним Громадянином цього селища.

Віктор Олексійович був членом експертної Ради з географічних наук Вищої атестаційної комісії України (1999-2004 рр.), членом спеціалізованої вченої ради Д.26.001.07 з захисту дисертацій при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (з 1998 р.; з 2001 р. – заступник голови, з 2006 р. – голова цієї спецради); членом спеціалізованої вченої ради К 26.001.40 з захисту дисертацій Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (з 2004 р.). З 1999 р. В.О. Шевченко – був членом Комісії з теоретичної картографії Міжнародної картографічної асоціації (ІСА). Вчений підготував сім кандидатів та одного доктора наук. В.О. Шевченко – автор та співавтор понад 400-т праць, серед яких 39 – окремо видані (книжки, брошури, атласи, карти).

Дослідник є засновником збірника наукових праць "Картографія та вища школа", головою його редколегії, членом редколегій ще дев'яти періодичних фахових наукових видань. Так, Віктор Олексійович багато років був активним членом редакційної колегії науково-педагогічного журналу "Географія та основи економіки в школі" та його найактивнішим співавтором. Наукові статті вченого з історії географічних досліджень, які опубліковані в цьому журналі, використовують вже багато років вчителі при проведенні своїх уроків з курсу "Географія материків і океанів" та курсу з допрофільної підготовки "Історія географічних досліджень". Зокрема, це статті присвячені видатним дослідникам та мандрівникам Мартіну Бехайму (2007 р. – № 8), Гійому де Боплану (2011 р. – № 7/8), лейтенанту Брусилу (2009 р. – № 9), Луї Бугенвілю (2011 р. – № 5), Едмунду Галлею (2006 р. – № 5), Йогану Вольфу Гете (2009 р. – № 4), Сергію Гордієнку (2010 р. – № 5), Френсісу Дрейку (2005 р. – № 1), Дмитрію Кантеміру (2010 р. – № 6), Ернану Кортесу (2007 р. – № 6), Дмитру Менделєєву (2009 р. – № 2), Миколі Миклухо-Маклаю (2011 р. – № 10), Метью Фонтейну Морі (2006 р. – № 1), Юрію Сенкевичу (2010 р. – № 1), Роберту Чарльзу Фіцрою (2005 р. – № 6), Метью Фліндерсу (2010 р. – № 10), Петру Ширшову (2010 р. – № 2).

Дуже корисними для вчителів та використовуються при підготовці

до проведення уроків та в позакласній роботі книги написані вченим-географом: "Тричі перший" (про видатного мореплавця Юрія Лисянського, 2003 р.), "Доісторичні карти України" (у співавторстві з А. Володченко, 2004 р.), "Таємниці карти Пірі Рейса" (у співавторстві, 2005 р.). А стінна карта для середньої школи "Україна. Рослинний і тваринний світ" (1995 р.) і по цей день служить в школі вчителям і учням при вивченні курсу "Фізична географія України".

Віктор Олексійович був нагороджений срібною медаллю Виставки досягнень народного господарства (Москва) у 1991 р., відзнакою географічного товариства СРСР "За видаючіся труди в області географических наук", медаллю імені П.П. Семенова-Тянь-Шаньського Міжнародної Академії дитячо-юнацького туризму та краєзнавства. Він мав також значок "Відмінник освіти України".

Пішов з життя вчений-географ зовсім несподівано. Народна мудрість говорить, що людина живе стільки, скільки за неї пам'ятають. В нашій пам'яті Віктор Олексійович Шевченко житиме завжди!!!

УДК 521.912

Володченко А.

Дрезденский технический университет, Дрезден, Германия

О СОВМЕСТНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ ДОИСТОРИЧЕСКИХ КАРТ С В.А.ШЕВЧЕНКО

Наше научное сотрудничество началось после знакомства в Киеве в 1995 году. В.А.Шевченко проявил большой интерес к моим наработкам по семиотическому исследованию доисторических карт или предкарт (1, 2). Начиная с середины 1990-х годов мы совместно продолжили исследования доисторических карт (картоподобных изображений) на территории современной Украины. После нескольких лет поисков и изучения археологических материалов в 2004 году мы подготовили к первому изданию небольшую монографию по доисторическим картам Украины на украинском языке (3).

В монографии развивалась новая и интересная тема - исследование доисторических карт в украинской картографии и за ее пределами. Эта книга являлась кратким экскурсом в глубину веков, к тому времени, когда появились первые картоподобные изображения и создавались древние знаковые построения (картоязыковые конструкции). Впервые была охарактеризована новая тема в украинской картографии - исследование доисторических карт на территории Украины (рис. 1)

Рис. 1. Совместная монография

В перечне доисторических карт, найденных на территории Украины, первое место, как по полноте изученности, так и по возрасту (12 000-13 000 лет), принадлежит так называемой "Межиричь-карте", выгравированной на кости мамонта. Эта находка связана с палеолитической стоянкой охотников на мамонтов, которое существовало на берегу реки Россава (в пределах современного села Межиричье, Каневского района Черкасской области). Поселение было открыто в 1966 году, где раскопками руководил известный украинский зоолог и палеонтолог И.Г.Пидопличко. Каркас одного из таких позднепалеолитических поселений находится в Центральном научно-природоведческом музее Национальной Академии Наук Украины в Киеве. Межиричьской карте также посвящен специальный стенд, который находится в этом музее в палеонтологическом отделе.

Межиричьская находка - старейшая памятка украинской картографии, но не единственная. К периоду от позднего палеолита до бронзового века можно отнести ряд других древнейших картографических изображений на территории Украины. В наши исследования были включены: Кирилловская карта, картоподобные петроглифы "Каменной Могилы", Путивльская карта, Дударкивская карта, картоподобные изображения с Таш-Аир и Трипольской культуры.

Рис. 2. В. А. Шевченко и А. Володченко в научно- природоведческом музее в Киеве

Несколько слов об исследовании на "Каменной Могиле". На юге Украины, недалеко от г. Мелитополя Запорожской области, в пойме реки Молочной, возле с. Терпение, находится уникальная археологическая достопримечательность под названием "Каменная Могила". Это сложенный из глыб песчаника останец, остаток песчаной отмели сарматского моря, которое существовало миллионы лет назад, в третичную эпоху. Высота памятника - около 15-20 м, протяженность - около 100 м. На стенах многочисленных гротов сохранились удивительные изображения (петроглифы), вырезанные рукой древних охотников, скотоводов и земледельцев. В 2003 и 2005 гг. мы непосредственно исследовали уникальный археологический памятник "Каменная Могила" и нашли несколько картоподобных фрагментов. Но "Каменная Могила" еще ждет своего исследователя.

В наши планы 2011-2012 гг. входила подготовка второго издания книги "Доісторичні карти України", но уже в виде иллюстративного мини-атласа на украинском языке для смартфонов. К большому сожалению Виктора Алексеевича уже нет среди нас.

Данный сборник посвящен памяти Виктора Алексеевича Шевченко. Для

Рис. 3. В. А. Шевченко и А. Володченко на "Каменной Могиле"

меня Виктор Алексеевич был самым близким единомышленником и другом с 1995 года. С 1999 г. по 2011 г. он был членом Комиссии по теоретической картографии в Международной картографической ассоциации от Украины и инициатором многочисленных картографо-семиотических семинаров в Украине. Картографическое сообщество потеряло очень творческого, трудолюбивого и компетентного коллегу- профессионала. В памяти коллег и друзей Виктор Алексеевич Шевченко навсегда останется талантливым ученым и педагогом.

Литература:

1. Wolodtschenko A. (1992): Diskussionsbeitrag zu palaokartographischen Darstellungen. Wiss. Zeitschrift der TU Dresden, Heft 2, Dresden 1992 (41), S.67-69.
2. Wolodtschenko, A.(1992a): Zur Entwicklung der kartographischen Darstellungen. In: Pravda, J.; Wolodtschenko, A.(Eds.). Kartosemiotik, Band 3. Bratislava/Dresden 1992,S. 41-48.
3. Володченко А., Шевченко В.А. (2004).: Доісторичні карти України. Дрезден 2004.

Приседько В. Л.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПАМ'ЯТІ ТОВАРИША

Минуло зовсім небагато часу, але вже усвідомлюєш, яку людину ми втратили. Життя продовжується – читаються лекції в університеті, проводяться семінарські заняття, працюють його товариші та учні, втілюються його задуми, життя плине... І я вдячний долі, що дала мені нагоду спілкуватися з Віктором Олексійовичем, товаришувати з ним, працювати і мріяти...

5 березня 2012 року український географічний потенціал зазнав великої втрати. Передчасно обірвалося життя відомого вченого-картографа. Пішла від нас у вічність людина, яка багато років свого життя, любов і натхнення віддала одній з головних наук про Землю – картографії.

Наші життєві дороги з Віктором Олексійовичем проходили майже паралельно. Після закінчення "альми-матері" – Київського національного університету імені Тараса Шевченка майже 20 років ми працювали в установах Національної академії наук України – Раді по вивченню продуктивних сил України та Секторі географії (нині Інститут географії), які територіально знаходились в одній будівлі – бульвар Шевченка, 60. Там ми потоваришували – їздили на сільгоспроботи в Бориспільський район, працювали від наших установ на плодоовочевій базі в с. Мила, ходили в бібліотеку, працювали над дисертаціями. 24 травня 1983 року був знаменним для нас днем – ми одночасно захистили кандидатські дисертації. Нашими науковими керівниками були відомі професори – А. П. Золовський, С. А. Мороз, А. С. Харченко.

В 90-і роки ми знову зустрілися з Віктором Олексійовичем вже в стінах рідного університету, де продовжили з ним науково-педагогічну діяльність.

Професор В. О. Шевченко був відомим і авторитетним вченим і педагогом з дуже широким колом наукових інтересів. Ним було опубліковано кількасот наукових праць, які вийшли з друку в Україні та за її межами по проблемам теоретичної картографії, комплексного та тематичного картографування, історичній географії, картографічній нумізматиці, боністиці, бирофілії та ін. Віктор Олексійович мав світлу, дитячу душу, яку постійно обпікали соціальні морози, але він ніколи жодним словом не обмовився погано навіть про недругів – просто ніяково усміхався і продовжував творити добро. Він любив працювати самовіддано за письмовим столом навіть в останні роки, коли тяжка хвороба облягла його зусюди.

Віктор Олексійович багато уваги приділяв питанню підготовки молодих наукових кадрів. Під його особистим керівництвом підготували та захистили

кандидатські та докторські дисертації не один десяток вишукувачів. Ось і в той трагічний для Віктора Олексійовича день він зі своїм аспірантом вирішував науково-організаційні питання захисту його дисертації.

За декілька тижнів до відходу Віктора Олексійовича у Засвіти я мав з ним тривалу розмову. Він будував свої плани на майбутнє, говорив про своє здоров'я, бідкався, що лікарі переконують його залишити свою науково-педагогічну діяльність і зайнятися лікуванням. Але цього не сталося, не судилося...

День 5 березня 2012 року був якийсь особливий – на "ізломі" весни та зими погода змінювалась багаторазово – йшов сніг з хурделицею та шквальним вітром, то через якусь мить вже світило сонечко. Серце Віктора Олексійовича не витримало таких погодних катаклізмів...

Афанасьєв О. Є., докторант Віктора Олексійовича,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Про Віктора Олексійовича Шевченка як науковця, особистість, людину, можна писати й говорити нескінченно довго. Такі люди заслуговують звання "Людина – Епоха", адже з їхнім уходом переривається живий зв'язок поколінь, втрачається частина людського життєвого мікрокосму. Особистість В.О. Шевченка у житті і долі багатьох, хто його знав, співпрацював, кого він навчав тощо, займала значне місце, адже він талановито вмів вибудовувати стосунки із представниками різних поколінь, завжди знаходив спільні інтереси, теми для розмов, спільного наукового і життєвого пошуку.

Особисто я з гордістю можу назвати Віктора Олексійовича одним із своїх вчителів у житті і науці. Наша співпраця розпочалася від 2006 року, коли мені судилося захищати кандидатську дисертацію. Відтоді ми тісно спілкувалися, проводили наукові дослідження, хоча спільних публікацій і немає. У моєму власному науковому багажі, саме завдяки співпраці з В.О. Шевченком, з'явилося уявлення про центризм і центричність у географії, філателістичну і фалеристичну картографію і філокартію, історичну картографію тощо. Ця видатна людина вміла вбачати незвичне у звичайних речах... Після спілкування з В.О. Шевченком, та знайомства із його чудовою книгою "Дивосвіт геозображень", я неодноразово ловив себе на думці про те, що "ось такий випадок картографічного зображення на рекламі (або на одягу, парасольці тощо), було б цікаво обговорити із професором Шевченком, напевно, такий факт міг би збагатити його колекцію геозображень".

Завдячуючи В.О. Шевченку, особисто я для себе відкрив нову сферу наукового інтересу в географії – філателістичну картографію, засновником якого у вітчизняному науковому просторі можна вважати саме цю видатну

людину. Віктор Олексійович відчував якийсь особливий внутрішній потяг до цієї тематики: у його колекції було чимало унікальних (і дуже рідкісних серед філателістів) екземплярів антарктичних марок та конвертів, погашених лише у декількох одиницях вітчизняними полярниками-дослідниками як на радянських, так і на українській антарктичних станціях. Ці конверти і марки складали предмет особливої гордості ученого. Особисто я між кожними нашими зустрічами збирав невеличку колекцію марок, конвертів, листівок картографічної тематики, аби обмінятися ними з Віктором Олексійовичем у наступну зустріч... Нажаль, остання така підбірка залишилася в мене...

Коли йдуть від нас великі особистості, хочеться вірити, що ті ідеї, які вони сповідували, ті принципи життя, якими вони керувалися, ті праці й витвори, написані й вироблені ними, ніколи не стануть не цікавими й не потрібними у майбутньому. Ідейну, наукову, життєву спадщину, яку залишив по собі Віктор Олексійович Шевченко, хочеться вірити, пронесуть у майбутнє його учні. Принаймні до поки в нас самих житиме свідомість, пам'ять про цю незвичайну особистість забуттю не підлягає...

Кулик В. Б., учениця Віктора Олексійовича

З Віктором Олексійовичем я познайомилася, будучи студенткою. Його лекції вигідно відрізнялися від багатьох інших. Спокійний, врівноважений, він розповідав дуже цікаво про предмет так, ніби це були не лекції, а розповіді друзям. Саме його вміння бути студентові другом приваблювало найбільше, тому коли я вирішила вступити до аспірантури під його керівництвом, я не вагалася ні хвилини.

Мудрий керівник, він спрямовував мої наукові пошуки в те русло, пливучи яким мені вдалося досягти мети. Мене завжди дивувала ґрунтовність його знань. Те, що я відкривала для себе, займаючись науковим пошуком, здавалося він вже давно знає, не дивлячись на новизну теми. Але велика тактовність не дозволяла йому показувати зверхність. Жодного разу я не чула від нього критики – лише підказки, влучні зауваження, поради.

Він вмів любити своїх вихованців душею та відстоювати їхні інтереси з невтомною наполегливістю, проявляючи батьківську турботу. Її я відчувала навіть після мого захисту, зустрічаючись із ним по роботі. Це дійсно вчитель з великої літери...

Молочко В. В., ученица Виктора Алексеевича

Виктор Алексеевич – это Человек с большой буквы. Думая о нем, вспоминаются слова из песни Булата Окуджавы "Настоящих людей так немного..."

Это невероятно отзывчивый, добрый, заботливый, надежный человек. Не могу думать о нем в прошлом....

С безграничной благодарностью я вспоминаю, как Виктор Алексеевич руководил моей диссертационной работой, как четко направлял, мудро советовал, по-отечески успокаивал и подбадривал. Помню его чудесные лекции по изданию карт, посещаемые мною на 5-м курсе: все было очень четко, структурировано, компактно, ничего лишнего.

Меня всегда восхищала многообразие направлений его деятельности: от научных трудов по картографии, исторической географии и определения географического центра Украины до коллекционирования бабочек и значков с географической и картографической тематикой.

Я горжусь тем, что часть моей жизни прошло рядом с этим человеком, у которого я учусь любить картографию, самоотверженно работать, позитивно мыслить, иметь широкий круг интересов, сотрудничать с людьми.

Орещенко А. В., учень Віктора Олексійовича

Мое перше знайомство з Віктором Олексійовичем відбулося на п'ятому курсі (2006 р). Він читав дисципліну "Медико-екологічне картографування". В той час я починав працювати над темою дипломної роботи, яку сам сформулював так: "Створення тривимірних карт засобами фрактальної геометрії". Після вступу в аспірантуру Віктор Олексійович сам вирішив стати моїм науковим керівником (на той час передбачуваним був Барановський В. Д.). Так почалася наша спільна робота.

Слід віддати Віктору Олексійовичу належне: він міг сформулювати щось так, як до нього це не вдавалося нікому: тему змінили на "Тривимірні реалістичні картографічні моделі: теорія і практика створення". Як я до цього сам не додумався? Адже не може твір з тривимірними моделями замість умовних позначень називатися картою.

Вже після захисту роботи я замислився над питанням, чому одні аспіранти успішно захищаються, а інші – ні. В такій справі як написання і захист наукової роботи велика роль належить науковому керівнику. І вона полягає не в буквальній допомозі, як це ми можемо побачити у вигляді статей у співавторстві, де аспіранта "приписали". Швидше його завдання

– порадою допомогти вибрати правильний спосіб роботи.

В цьому випадку мені пощастило: Віктор Олексійович дав кілька порад, які відіграли ключову роль.

Перша рекомендація полягала в одночасному написанні статей і тексту дисертації. Багато аспірантів пишуть окремо текст і статті, тобто виконують подвійну роботу. Тому і маємо: або публікацій на захист недостатньо, або дисертація не готова. А статтю перевірить редактор і рецензент, після її публікації будуть враховані зауваження і вона стане частиною дисертації, вільною від помилок. І після захисту не буде спокуси друкувати частини дисертації як статті, що добре помітно і не має ніякого сенсу, крім набору їх кількості.

Друга порада Віктора Олексійовича заключалась в концентрації зусиль саме на роботі над дисертацією, а не розтягуванні цього процесу на всі три роки. Адже після подання до захисту відбувається рецензування і передзахист на кафедрі, що теж займає додатковий час. Автор бачив, як вчений секретар університету Караульна Н. В. запитувала аспірантів, що подали роботу невчасно: "А яке ви маєте відношення до університету?". Справа закінчувалась немалою оплатою прикріплення до кафедри.

Віктору Олексійовичу можна було задати будь-яку дивне питання, наприклад: "Як продати монографію, щоб отримати прибуток?" І відповідь завжди була коректною. Він відповів, що її можна здати в магазин старої книги або віднести на ринок "Петрівка" і домовитись з яким-небудь продавцем.

Він старався організувати заходи в лабораторії, щоб відносини людей не обмежувались формальними робочими обов'язками і фахівці могли краще дізнатись один про одного. Саме в таких ситуаціях і вирішується більшість питань, а не на формальних зібраннях, на яких всі чомусь поспішають.

Віктор Олексійович був людиною нежадбною. Багато людей так стверджують про себе, але все добре проявляється у дрібницях. Збірник наукових праць "Картографія та вища школа", головою редколегії якого став Шевченко, не міг бути галузевим, оскільки такий журнал вже існував. Тому видання здійснювалось за кошти авторів. Траплялось так, що грошей на друк не вистачало і в такому випадку голова редколегії сам доплачував за авторів.

В нашій лабораторії не було скандалів, гучних звільнень і розборів польотів, як це часто трапляється на приватних підприємствах. Такий підхід до справи дозволяє відразу вирішити багато питань, які накопичувались роками, побудувати сильну команду, примусити людей працювати як треба, а не як вони можуть, зламати їх шкідливі звички, лінь і глупоту, кінець кінцем – як без цього можна обійтись в наш непростий час, автор не розуміє й досі. Мабуть це не методи керівника і не слід так руйнувати

людські долі. Не було такого, щоб Віктор Олексійович висловлював нам зауваження через помилки в роботі.

Саме завдяки Віктору Олексійовичу я закінчив аспірантуру, оскільки на першому її курсі хотів відрухуватись. Справа полягала в тому, що для виконання дослідження потрібно було досить дороге обладнання вартістю приблизно 20 тис. грн. Його планувалося придбати на стипендію в аспірантурі, яка складала 2000 грн. за місяць. Оскільки мене взяли без відриву від виробництва, то стипендії я не отримував і не міг виконати дослідження. Саме Шевченко відмовив мене залишати аспірантуру. На другому році навчання мене перевели на форму з відривом від виробництва і я зміг розпочати роботу.

Знову ж таки, саме Віктор Олексійович сприяв моєму влаштуванню в лабораторію. Навряд чи після захисту мене би взяли викладачем. Також автор співчуває тим людям, які все життя пропрацювали на одній посаді на підприємстві. Вони наче життя задарма прожили. Людина повинна попрацювати на кількох роботах і Шевченко допоміг реалізувати це.

Аспіранти у Віктора Олексійовича захищались усі. Не захищались тільки ті, хто не написав дисертацію. Це не було вдалим вибором аспірантів; хто знає, як останній проявить себе в роботі. Не кожна дисертація була ідеальною, тим не менше, Шевченко завжди підтримував здобувача. На передзахисті на зауваження одного з рецензентів він відповів, що вже захистив багато робіт і ця не гірша за попередні. В нього аспіранти не висіли десятиліттями, він міг не тільки виконати роботу, а і організувати її виконання з орієнтацією на результат.

Він намагався просунути нас, молодших працівників, по кар'єрним сходинкам. Саме завдяки йому ми в 26 років отримали наукові ступені кандидата наук і звання молодших наукових співробітників, а не сиділи в інженерах до поважного віку. В нього не було синдрому "стримування" (переконавання, що фахівець деякий час має попрацювати на невисокій посаді або не може захищатись до 35 років). Віктор Олексійович створював нам умови для роботи, а ми вже могли розпоряджатись власним робочим часом і доступними ресурсами. Не було керівництва "в ручному режимі", формалізму під час виконання роботи, намагання "зробити все", недомовок і недоробок, які свого часу знищили багато успішних компаній (SGI, SUN, 3dfx тощо).

Справжні лицарі гинули на полі бою. Зараз бойові дії майже не ведуться і територія війни перенесена на наші робочі місця. Сучасні вимоги до фахівців еквівалентні здібностям потомствених військових середньовіччя. Віктор Олексійович, вийшовши на пенсію, продовжував працювати до останнього дня життя і помер на роботі. Саме таким має бути справжній Фахівець, Лицар свого часу, наш Вчитель і Науковий Керівник – Віктор Олексійович Шевченко.

Остроух В. І., учень Віктора Олексійовича

Віктора Олексійовича Шевченка пам'ятаю ще з студентських часів. На заняттях було цікаво, бо Віктор Олексійович завжди підкріплював лекційний матеріал сучасними матеріалами, а головне – студенти чекали цікавих розповідей, більшість яких ґрунтувалася на власному досвіді викладача, тоді ще доцента кафедри геодезії та картографії. Після зимової сесії на V курсі до мене підійшов Віктор Олексійович і запропонував вступити до нього в аспірантуру: „Мені подобається твоє відношення до роботи і сучасні інтереси в картографії, якщо будеш виконувати всі мої вказівки при написанні кандидатської дисертації, то через 3 роки ти будеш кандидатом наук...” Для мене і досі є загадкою, чому саме мені, посередньому студенту групи магістрів, запропонував Віктор Олексійович піти навчатись в аспірантуру, а були ж студенти, які прагнули навчатись в аспірантурі і неодноразово підходили до нього з цього питання. Коли він бачив, що аспіранту не байдуже навчання в аспірантурі, він завжди відповідав йому взаємністю і всебічною допомогою. Він бачив в студентах якусь „іскорку”, яку потім наполегливою роботою перетворював у талант зрілого науковця. Мабуть це тільки пояснює те, що завдяки Віктору Олексійовичу на теренах картографічної науки з'явилася ціла низка його учнів, його послідовників.

Віктор Олексійович був цільною і сильною особистістю. В ньому поєднувались інтереси до наукових досліджень і викладацької роботи. Він був мудрою і глибоко порядною людиною, тонко відчував проблеми іншого, завжди був готовий допомогти і словом і ділом. Віктор Олексійович був моїм вчителем і наставником, вимогливим та одночасно терплячим.

Він був багатогранною і високо ерудованою людиною, яка добре розбиралася не лише в географії чи картографії, але й в історії, культурі, спорті. З ним завжди було цікаво. Він писав чудові вірші, які часто присвячував колегам, однодумцям, близьким, і багато співробітників Віктора Олексійовича зберігають такі теплі пам'ятні знаки.

Віктор Олексійович назавжди залишиться з нами.

Філософ Р. С., учень Віктора Олексійовича

Згадуючи про Віктора Олексійовича, першим спадає на думку той момент, коли я вперше з ним зустрівся. Він зайшов в аудиторію з невеличким запізненням, ми групою саме обговорювали чи не піти нам кудись якнайшвидше, хтось вже одягався, інші сперечались, одним словом був справжній балаган. Привітався і сказав абсолютно дивну

для нас, студентів третього курсу, річ. Він сказав, що нікого силою тримати на своїх парах не буде, не буде погрожувати поганими оцінками чи відрахуванням. Сказав, що ми не почуємо від нього нудних "лекцій з папірця" з того предмету, що він має нам читати, він просто спробує розказати нам деякі речі, які можуть бути нам цікавими, а ті, кому вони будуть не цікаві можуть просто вийти, аби не заважати іншим. Але ніхто не вийшов. І, здається, весь семестр на його пари приходило чи не найбільше людей.

Я навіть не згадаю що то був за предмет. І головне – це абсолютно не важливо. Віктор Олексійович кількома фразами зумів зробити те, що деяким викладачам вдавалось зробити лише через кілька місяців спілкування зі студентами, а деяким не вдавалось взагалі. Він зумів зацікавити нас у своєму предметі і викликати щирю симпатію, привернути до себе. Пізніше я зрозумів у чому був "фокус". Це не було ані спеціально заготовленим ходом, ані методичним експериментом – він просто був таким, щирим, добрим, справедливим, мудрим. Був педагогом від Бога.

Не уявляю собі людини, якій Віктор Олексійович міг би бути неприємним, з якою міг би бути в конфлікті. Він міг однією фразою, одним жартом зняти будь-яку напругу. Даючи поради або настанови ніколи не говорив зверхньо, ніколи не відмовляв у проханнях, не підвищував тону, завжди говорив на рівних і з керівництвом і зі студентами. Складалось враження причетності до єдиного цілого і зв'язуючою ланкою був Віктор Олексійович. Так було в роботі і так було поза нею. На святах та зустрічах колективу він був душею компанії тим, хто керував настроєм та атмосферою в колективі. Хоча скоріше не керував, а просто тримав, бо атмосфера була завжди найсприятливіша.

Мабуть, немає сенсу казати про його наукові здобутки. Як видатний вчений він був визнаний всіма, давно і безапеляційно, навіть на найвищому рівні. Але дивна річ – його жага до нових знань не всихала. Віктор Олексійович завжди намагався йти в ногу з розвитком науки, по всіх напрямках, а іноді виходило й так, що наука ледь встигала йти з ним у ногу. Важливіше інше – те, як він вмів зацікавити людей наукою. Те, як захопливо він розповідав про Пірі Рейса, про стародавні картографічні зображення кам'яного віку, про історичну роль карт – не могло залишити нікого байдужим. Особисто я вважаю Віктора Олексійовича в першу чергу видатним популяризатором науки. Без нього, без таких як він, наука приречена на загибель. Мені дуже пощастило з тим, що він був моїм науковим керівником. Якби треба було сказати в чому була його роль, я мусив би просто переказати історію написання дисертації. Це зайве. Достатньо просто сказати, що без нього моєї наукової роботи не було б. Скільки іще людей могли б сказати так само? Важко навіть уявити.

Кілька разів Віктор Олексійович поривався вийти на пенсію і

залишити роботу на факультеті. Я чув це і від нього і від його друзів. Чому не залишив? Мабуть він просто не уявляв свого життя без неї. Навіть останнім часом, коли йому важко було приходити, він все одно знаходив сили... чи бажання ...а може відчував якусь внутрішню необхідність. Так на роботі і "згорів". Кажуть, що вічне життя існує, що людина живе принаймні до тих пір, поки живе пам'ять про неї, про її діла. В такому разі немає жодних сумнівів, що Віктор Олексійович житиме, пам'яті про нього вистачить і на два вічних житті. Дякую за все, дорогий учителю!

Шевченко Р. Ю., кандидат географічних наук з картографії

Моє знайомство з Віктором Олексійовичем відбулося 2 листопада 2002 р. при посередництві мого куратора академічної групи, тоді ще асистента кафедри Бондаренка Е.Л. Але, професора Шевченка В.О. заочно я знав раніше, за його науково-популярними і цікавими публікаціями, екологічними картами та думкою картографо-геодезичної громадськості про його інтелект та різнобічне і багатогранне бачення географічної картини Світу.

Після мого виступу на конференції молодих вчених, присвячених дню заснування нашого Університету 19 вересня 2003 р., Віктор Олексійович запропонував себе стати моїм науковим керівником магістерської роботи. Пізніше, він став моїм науковим керівником з підготовки кандидатської дисертації.

Професор Шевченко Віктор Олексійович, володів енциклопедичними знаннями. Особливо цікаво було з професором проводити топографо-геодезичну практику для студентів І курсу (2005-2006 рр.). Я разом з Віктором Олексійовичем спостерігали зоряні сузір'я у теодоліт, досліджували флору та фауну Плютівського лісу. Ходили пішки до етнографічного музею у с. Трипілля, налагоджували наукові зв'язки із меморіальним комплексом "Літературно-мистецькі Плюти", активно диспутували про географію, картографію та топоніміку м. Києва. Невід'ємним аксесуаром у поході для Віктора Олексійовича був його цифровий фотоапарат. Професор був дуже талановитою людиною, ГЕОГРАФОМ із усіх великих літер.

З неймовірним сумом і глибокою людською жалобою я зустрів вість про передчасну смерть Віктора Олексійовича, я не можу до теперішнього часу повірити в цю реальність.

Пам'ять про геніального вченого і його ім'я назавжди будуть вписані золотими літерами в історію географічного факультету.

Полякова Н.О., учениця Віктора Олексійовича

Згадую. Їдемо ми в ліфті на збори науково-дослідної частини (НДЧ) нашого факультету з Віктором Олексійовичем, Олександром Григоровичем та інші з НДЧ. Дорогою Віктора Олексійовича хтось затримав в ліфті і він піднявся знову до себе на шостий поверх, а всі інші вийшли з ліфта і пішли до аудиторії.

В аудиторії Олександр Григорович питає: а де ж Віктор Олексійович він же з нами в ліфті їхав, я ж його бачив.

Відповідаю: зараз прийде, тільки знову на шостий підніметься і прийде.

Олександр Григорович: він поки на шостий підніметься дорогою ще статтю напише.

В аудиторії всі сміються.

Звичайно, цей жарт є перебільшенням, але всім хто знав Віктора Олексійовича було відомо його фонтануюча наукова творчість і вражаюча працездатність. Та попри таку обдарованість Віктор Олексійович був надзвичайно скромною людиною і своїми здобутками не тільки не пишався, він їх зменшував.

Звітуємо ми про наукову діяльність, а Віктор Олексійович лише половину своїх статей включає.

Здивовано запитую: чому?

Віктор Олексійович: щоб не смутити тих хто менше за мене написав.

Він мав здатність помічати здобутки інших, навіть найменші, правильно науково скоординувати, завжди мав бажання допомогти. Під науковим керівництвом Віктора Олексійовича були захищені 2 дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук та 8 – кандидата наук (табл.1). Нажаль, до цього списку не можна включити дисертації, що були захищені під офіційним керівництвом інших науковців та дисертації, що підготовлені та готуються до захисту. В свій останній день Віктор Олексійович прийшов на роботу, щоб зустрітися зі своїм аспірантом для обговорення організаційних питань з захисту дисертаційної роботи. Мабуть, коментарі тут зайві.

Він був вчителем, але нікого і ніколи не повчав. Просто жив і працював як людина, з якої хотілося брати приклад.

Вічна Вам пам'ять Вікторе Олексійовичу.

Дисертації, що захищені під керівництвом проф. д.геогр.н. В.О. Шевченка

№ з/п	П.І.Б. здобувача	Назва	Кваліф. рівень	Рік захисту
1	А.Ю. Годєєв	Науково-прикладні аспекти забезпечення морськими картами господарства України	канд.	2000
2	В.І. Остроух	Науково-методичні основи створення навчальних атласів на основі ГІС-технологій (на прикладі атласу для 8-9 класів)	канд.	2002
3	Н.О. Полякова	Картографічне забезпечення функціонування інтегрованої ГІС для управління експлуатацією міських підземних комунікацій (на прикладі Києва)	канд.	2005
4	В.В. Молочко	Науково-методичні основи розробки географічного атласу для вчителів середніх загальноосвітніх закладів	канд.	2005
5	В.Б. Кулик	Картографічне забезпечення передумов розвитку фермерства (на прикладі Вінницької обл.)	канд.	2007
6	Р.Ю. Шевченко	Географо-картографічний моніторинг культових споруд м. Києва	канд.	2007
7	Е.Л. Бондаренко	Геоінформаційне еколого-географічне картографування: теорія і практика досліджень	докт.	2008
8	А.Ю. Годєєв	Портолани: теорія і методика історико-картографічного дослідження	докт.	2010
9	Р.С. Філозоф	Картографічне геоінформаційне забезпечення створення регіональних ландшафтних парків (на прикладі РЛП "Голосіїв")	канд.	2010
10	О.А. Петров	Картографічне забезпечення ведення державного земельного кадастру	канд.	2011р.